

מטות-מסעי — מנחם אב

גט כשר, ווייל „הדבר מפורסם וידוע
דחודש אב קרו ל' חדש מנחם“, און
נאך מער: יש נוהגים אז בכתובות און
שטרות שרייבט מען לכתחילה „מנחם“
במקום „אב“¹].

יש לומר איינעם פון די פירושים בזה
ובהקדם:

אמרז'ל², „שמות החדשים עלו בידים“
מבבל³. שטייט אין מפרשים⁴ אז אלע⁵
שמות החדשים זיינען ניט קיין לשונות
ב„לשון קודש“ נאך „לשון כשדים“⁶
(שמות פרסיים¹³).

אָבער עפ"ז ווערן כמה קושיות: מען
געפינט כמה וכמה דרז'ל¹⁴ אויף שמות

א. ווען די פרשיות מטות ומסעי זיי-
נען מחוברות¹, ווערן זיי געלייענט
בשבת מברכים החודש מנחם אב, אָדער
דעם ערשטן שבת פון חודש מנחם אב.

ווע"פ הידוע² אז אלע פרשיות התורה
האָבן א שייכות צו דעם זמן אין וועלכן
זיי ווערן געלייענט, איז מובן, אז די
פרשיות מטות מסעי האָבן א שייכות ניט
נאָר צום כללות הזמן שבין המצרים³,
נאָר אויך (ובעיקר) צו חודש מנחם אב⁴.

ב. דער מנהג ישראל-וואָס „תורה
היא“ איז צו אָנרופן דעם חודש (בברכת
החודש) — „מנחם אב“.

[און דאָס איז אויך נוגע להלכה,
בנוגע לכתיבת שם החודש אין שטרות
וכו': אויך ווען מען שרייבט „מנחם אב“,
און נאָך מערער אפילו אויב מ'האָט גע-
שריבן „מנחם“ אָנשטאָט „אב“ איז דער

(6) גט פשוט אה"ע סי' קכו סקל"ה. הובא בפתחי
תשובה שם סק"ב. ובערוך השולחן שם סט"ז
דאצלנו אין נוהגין כן (לכתוב רק מנחם) אבל אם
כתב מנחם אב כשר בדיעבד כיון שכן מברכין
החודש בכל מדינותינו וכן כותבין באגרות.

(7) גט פשוט שם.

(8) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ב"ר פמ"ח. ט. תוד"ה
מדברי — ר"ה ז, א.

(9) בב"ר שם ליתא „בידים“. וראה ב"ר הוצאת
תיאודור אלבק ובחילופי נוסחאות שם. וברמב"ן בא
(יב, ב) „עלו עמנו מבבל“.

(10) ראב"ע וחוקניו בא שם. וכן משמע ברמב"ן
שם. וראה ת"ש בא (ח"י — יא) מילואים ס"ד.

(11) לכאורה קשה משם „אב“ — כדלקמן בפנים
— וי"ל דהכוונה לרוב המכריע של השמות. ואולי
י"ל בדוחק גדול, דמובא (ראה הנסמן בהערה 10)
שנק' כן בבבל בל' פרס וכו' — ע"ש עניני תקופה זו
בשנה כפי שנקראים בפרסית וכו' — ולא משום
הוכח פ"י אב בלה"ק.

(12) ראב"ע וחוקניו שם.

(13) רמב"ן שם.

(14) ראה פסיקתא זוטרותא בא שם: ניסן שבו
נעשים נסים לישראל. וראה מדרש שמות כל
החדשים שהביא בת"ש שם. ועוד. — ולהעיר
מהר"ת דהשם אלול (ראה לקמן הערה 20).

(1) שכן הוא ברוב השנים, כי רק ב' קביעות
בלבד (ודמעוברות) הן נפרדות — ראה בלוחות
שבטאריח לאחרי הל' ר"ח.

(2) של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א).

(3) ראה של"ה ריש פרשתנו (שטו, ב ואילך):
ואלו שלש הפרשיות (מטות ומסעי ודברים) תמיד
חלים בין המצרים כי הוא דבר בעתו (ועד"ז הוא שם
ע"א — בהכותרת). ומבאר השייכות בתוכנם. וראה
בארכה לקו"ש ח"ת ע' 378 ואילך (וש"נ) — כמה
פרטים בבאור השייכות. וראה גם שם ע' 411 ואילך
בהשייכות דפ' מסעי לבין המצרים.

(4) דישנה: 1) כללות הזמן דביהמ"צ, והיא 2)
מתחלקת לימי תמוז וימי מניא, שהם 3) מתחלקים
לימי (תחלת) אב ושבווע שחל בו ת"ב, שהוא 4)
מתחלק (אבל לא תמיד) לימי השבוע, עת"ב, ת"ב,
ת"ב שנדחה, מוצאי ת"ב (ונפקים גם לפועל —
כמבואר בשו"ע אורח (סתקניא ואילך) ג"כ).

(5) ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א. תוד"ה נפסל
— מנחות כ, ב. ובכ"מ.

זיי¹⁹, איז פארשטאנדיק אז זיי האבן דעם פירוש ווי זיי ווערן גענוצט און גע- טייטשט בלשון הקודש²⁰. ובפרט בענינו אין דעם נאָמען (מנחם) אב, אז דער נאָמען „אב“ האָט דעם פירוש פון דעם וואָרט „אב“ בלה"ק²¹.

לפי קומט אויס, אז „מנחם אב“ האָט דעם פירוש אז מ'איז מנחם דעם „אב“, וואָס בנוגע צו אידן מיינט עס — אבינו שבשמים, מנחם דעם אויבערשטן, כביכול.

— ווען מען וואָלט גערופן דעם חודש „אב מנחם“, וואָלט עס געמיינט אז דער „אב“ (אבינו שבשמים) איז מנחם (אידן)²²; אָבער וויבאלד אז דער נאָמען איז „מנחם אב“, מיינט עס אז דער „אב“ איז דער מתנחם²³ [ע"ד הלשון „מנחם ציון“ (בברכת נחם), וואָס מיינט אז „ציון“ איז מתנחמת (דער אויבערשטער איז מנחם ציון)] —

החדשים פארבונדן מיט דעם טייטש פון דעם וואָרט ווי ער איז בלשון הקודש [און נ"ט ע"ד ווי די גמרא זאגט¹⁵, „דשא — דרך שם“ וואָס דאָרטן איז פאר- שטאנדיק אז דאָס איז נאָר געזאגט גע- וואָרן ע"ד הרמז, דער וואָרט „דשא“ איז אָבער נ"ט בלשון הקודש, משא"כ ברז"ל הנ"ל איז משמע אז דאָס איז אַלס טייטש פון דעם וואָרט¹⁶].

ויש לומר ולכאורה בפשטות ואין מקום לקושיא: דער פירוש מרז"ל „עלו בידם מבבל“ איז כפשוטו — מ'רעדט וועגן דעם ענין פון „שמות החדשים“, ותו לא. ד.ה. אז דער קשר פון דעם וואָרט מיט'ן חודש (— עס ווערט זיין שם) איז נתחדש ועלה מבבל¹⁷, אָבער נ"ט אז דער וואָרט איז מלשון בבל.

ובכל אופן אפילו את"ל אז בכמה מהם איז דאָס מלשון בבל — זיכער קען מען עס נ"ט זאָגן בנוגע „אב“.

ועוד ועיקר — וויבאלד אז דאָס זיי- נען נעמען וואָס תורה¹⁸ באַנוצט זיך מיט

(19) כמה מהם בתושבי' (ראה ירושלמי ר"ה שם. ראב"ע בא שם). וראה — בנוגע ל"אב" — משנה תענית פ"ד מ"הו (ועוד). תרגומי שני למג"א ג, ו. תיב"ע שלח ג, כה.

(20) ועפ"ז יובן מה שמצינו כ"כ ר"ת בלה"ק בשם „אלול“ (ראה לקרש ח"ט ע' 296 ואילך. ושו"נ. וראה לקרש ח"ט ע' 162). וראה אוה"ת (תרומה ע' איתקצו) „אדר“ — א' דר. ועוד. וראה תריש בא הנ"ל בהערה 10.

(21) ראה ד"ה נחמו עתיר פי'. לקרש ח"ד ע' 1080 ואילך.

(22) ראה בהנסמן בהערה שלפניו. ולהעיר ממהר"ל ריש ה' תשעה באב, וירחמנו האב'.

(23) ראה גם בהמובא בטעמי המנהגים עניני תשעה באב (סתרליב-ג) טעמי השם „מנחם אב“.

(*) כי אפ"ל שכן הוא גם בנוגע לתרגום כיון שניתן מסיני (ראה שו"ע אר"ז אורח סריפה ט"ב. ושו"נ במ"מ וצינוים לשם. וראה חורש ח"ז מילואים טכ"ג אות ב. חכ"ד בתחלתו) — שכיון שהובאו בתרגום יש להם פ"י כבלה"ק.

(15) שבת ע"ז ב. כתובות י' טע"ב.

(16) בתריש שם כתב דהשתדלו חז"ל ליהד את שמות החדשים לדרשם ולהכניס בהם תוכן יהודי. וצ"ע למה נאמר שנשתנה משאר מדרשי השמות דחז"ל. וראה מה שהביא ממדרש שכל טוב ויגש (מו, ט).

(17) להעיר מלשון בהפירוש המיוחס לרש"י לביר שם „וקודם לכן לא נתגלו“.

(18) ועוד גם לפי המפרשים הנ"ל (הערה 10) דלשון כשדים (פרסיים) הם, י"ל עפ"מ השליה (תט, ב); כשתראה בדברי רז"ל שמפרשים חיבה ואומרים שכן הוא לשון יוני או לשונות אחרים של גוי כו' אל יעלה בדעתך שהתורה כתבה אלו הלשונות שאינם לשון קודש אלא הכי פירושו כשברא הקב"ה עולמו לא הי' רק לשון הקודש, כו' וכשבלל הקב"ה הלשונות בדור הפלגה בא לשון הקודש ג"כ בשאר הלשונות והחיבות הנ"ל הם לשון קודש ונבללו בלשון יוני או בכתפי או באפריקי. וראה דברי תורה לבעה"מ מנח"א (מהדורא ב' ס"ז).

ועד"ז געפינט מען אין פ' מסעי, וואו דער פסוק זאגט³², "ולא תטמא את הארץ גו' אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל", שטייט אויף דעם אין ספרי³³: "חביבים ישראל שאע"פ שהם טמאים שכינה ביניהם"³⁴. . . חביבים ישראל שבכ"מ³⁵ שגלו שכינה עמהם. . . וכשהם חוזרים שכינה עמהם". ד.ה. אז דער ענין הגלות איז נישט נאָר פאַר אידן, נאָר אויך פאַר דער שכינה, שכינתא בגלותא, ובמילא, איז די גאולה פון אידן (אויך) א גאולה פאַר דער שכינה, ומובן אז גאולת השכינה איז חשוב'ר פון גאולת בני ישראל.

ד. מען דאַרף אָבער פאַרשטיין:

אין דעם נאָמען "מנחם אב" איז מודגש בלויז די נחמה פאַרן אב, און עס ווערט בכלל נישט דערמאָנט די נחמה פאַר אידן, פאַרן בן. און אעפ"כ איז דאָס דער נאָמען פון דעם חודש ווי ער ווערט אָנגערופן דורך אַלע אידן³⁶.

איז נישט פאַרשטאַנדיק: ווען עס וואַלט זיך גערעדט בלויז וועגן צדיקים גדולים, וואָס זייער עבודה איז נאָר "לצורך גבוה" און זיי טראַכטן איבער-הויפט נישט וועגן זיך, אפילו נישט "כדי לדבקה בו ית"ו"³⁷ — איז פאַרשטאַנדיק אז ביי זיי באַשטייט דער ענין הגלות אין דעם וואָס זיי זיינען מרגיש דעם גלות השכינה:

בהמשך למרז"ל³⁸, אז דער אוי-בערשטער זאָגט "מה³⁹ לו לאב שהגלה את בניו⁴⁰ (וואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם)"⁴¹, איז מען אים, כביכול, מנחם.

ג. עפ"ז וועט מען פאַרשטיין די שייכות פון חודש מנחם אב צו די פרשיות מטות מסעי⁴², ווייל אָט די נקודה — אז א איד דערהערט אז די נחמה וואָס ער ווינטשט זיך אין דעם חודש — איז נישט (נאָר) א נחמה פאַר זיך, נאָר פאַרקערט, (בעיקר) א נחמה פון עס פאַרן "אב", אבינו שבשמים — איז מודגש, סיי אין פ' מטות און סיי אין פ' מסעי:

אין פרשת מטות ווערט דערציילט ווי דער אויבערשטער האָט אָנגעזאָגט משה רבינו אויף מלחמת מדין, און געזאָגט דאָס בלשון "נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים"⁴³; אָבער בשעת משה רבינו האָט איבערגעגעבן דעם ציווי צו אידן, האָט ער געזאָגט "לתת נקמת ה' במדין"⁴⁴. שטייט אין ספרי⁴⁵, אז משה האָט געזאָגט אידן "לא נקמת בשר ודם אתם נוקמים אלא נקמת מי שאמר וה' העולם".

(24) ברכות ג, סע"א.

(25) ראה דקיס נוסח הכ"י. אוי לוי. וכן הובא בכ"מ — כנסמן בדקיס שם בהערה ל.

(26) בעיי מוסיף, לבין העובדי כוכבים.

(27) ראה טאורח סני. ושם: (א) מקדים אוי לבנים לפני ומה לו לאב כו. (ב) בשינוי לשון. ואכ"מ.

(28) וראה לקוש חיד שם ואילך. ספר הערכים-חביד ח"א ערך אב. ושינ.

(29) לא, ב.

(30) שם, ג.

(31) עה"פ. וראה פרש"י עה"פ. במדבר פכ"ב, ב. נתחזקא מטות ג. לקמן הערה 73.

(32) לה, לד.

(33) עה"פ (בס"פ מסעי).

(34) ראה גם פרש"י עה"פ.

(35) ראה גם מגילת כט, א. פרש"י נצבים ל, ג.

ועוד.

(36) ראה לעיל סעיף ב ובהנחמט שם.

(37) ראה תניא ספ"י שוה"י מדרגת, בני עלי".

מאמר חז"ל⁴², "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש", אז מען דארף מתפלל זיין ניט צוליב דעם אייגענעם חסרון, אין די אייגענע צרכים, נאר אויף דעם חסרון אין, "רישא דכל רישין", וואס עס פעלט כביכול אין דער שכינה. און "אף שמבקש בקשת צרכי עצמו יהי כוונתו שלא יחסר הדבר לעילא ח"ו כ"י הנשמה היא חלק אלוהה ממעל והיא אבר מאברי השכינה וזהו עיקר הבקשה שימולא ויושפע לעילא"⁴⁴.

איז אויך אין דעם ניט פארשטאנדיק ע"ד הנ"ל:

די וואס האלטן ביי דער דרגא אז צרכי עצמו זיינען ניט תופס מקום, ובמילא פילן זיי ניט זייער אייגענעם חסרון, עכ"פ ניט אלס אן עיקר — איז פארשטאנדיק אז זייער תפלה איז אויף דעם חסרון לעילא.

אבער ביי רוב אידן זיינען דאך צרכי עצמו — דער גוף ועניני הגוף תופס מקום און זיי פילן דעם חסרון הגוף און דאס מאכט זיי ענג און מבלבל פון עיון בלימוד התורה, מבלבל בקיום המצות⁴⁵, ובמילא איז א מ"ע צו מתפלל זיין להקב"ה אז דער אויבערשטער זאל ממלא זיין דעם חסרון⁴⁶ — טא ווי פאסט אויף אזא תפלה די תורה פון מגיד אז

אפילו די אידן וועלכע האלטן ניט בא דער מדריגה פון עבודה נאר לצורך גבוה, אבער בעיקר הערט זיך ביי זיי דער גלות השכינה און דער חורבן הרוחני — "אין אנו יכולים לעלות ולראות ולהשתחוות כו"⁴⁸ — ס'איז ניט מאיר אלקות בעולם און עס פעלט אין דעם גילוי אלקות שבנפשם⁴⁹, אין זייער לימוד התורה וקיום המצות ובפרט אין עבודת התפלה (— להשתחוות).

הערט זיך בא זיי אן דער ענין פון "מנחם אב" עכ"פ אין דעם אז זיי זיינען מנחם דעם "חלק אלקה ממעל"⁴⁰ וואס געפינט זיך בא זיי, דעם חלק האב וואס איז אין זיי.

ווי קען מען אבער זאגן לגבי יעדן אידן, און אין יעדן מעמד ומצב, וואס ידע אינש בנפשי אז אים טוט ווי דאס וואס מען איז נתונים במצור ושבי, מען האט עול גוים על צווארינו, מים רבים פון דאגות הפרנסה א מיצר ודוחק בגש מיות, עס פעלט אים אין צרכי הגוף אין בני חיי ומזוני, אז ס'איז ניט באופן של רוויחא ווי עס מאנט זיך עס זאל זיין בא אידן —

ווי זאגט מען אז בא אזא אידן הייסט דער חודש מיטן נאמען "מנחם אב"?

ה. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם וואס מען געפינט עד"ז אין דעם ענין התפלה:

ס'איז ידוע די תורה פון מגיד⁴¹ אויפן

(בהוצאה הנ"ל). אה"ת תשא (כרך ח) ע' ג'צח ואילך.
וראה סה"מ תרס"ה ע' קצ וילך. המשך תער"ב ח"ב
ע' תתקא. ובכלל — בכור"ד און עומדין לרבנותינו
נשיאנו.

(42) ברכות רפ"ה.

(43) להעיר גם מתניא ספכ"ח.

(44) אר"ת ר"פ ויגש.

(45) ראה בארוכה רמב"ם הל' תשובה רפ"ט.

(46) ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ב: חיוב מצוה
זו כך הוא. . . שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה
ובתתנה. וראה נ"כ הרמב"ם שם ה"א. סהמ"צ להצ"צ
שרש מצות התפלה בתחלתו. וש"נ.

(38) נוסח התפלה — מוסף דיי"ט.

(39) ראה לקרית ברכה צח, ב.

(40) איוב לא, ב. ובתניא ר"פ מוסיף, ממש.

(41) אר"ת ר"פ ויגש. וראה גם שם אגדות חז"ל
דיה אין עומדין (קה, סע"ג — הוצאת קה"ת): שם
בסופו ד"ה אל תעש (קטו, ד). לקרא לה"מ ס"ב

— קען דאך נישט זיין אז זיי זאלן זיין
בסתירה זה לזה,

ובענינו קומט אויס לכאורה אז דער
תוכן ענין התפלה ווי דאס איז ע"פ נגלה
איז היפך דערפון ווי דאס איז לויט
תורת המגיד הנ"ל: אין נגלה שטייט אז
די מ"ע פון תפלה איז אז ווען א מענטש
פילט אז אים פעלט עפעס זאל ער
מתפלל זיין צום אויבערשטן אז ער זאל
ממלא זיין דעם חסרון. ולפ"ז, ווען
איינער האלט ערשט בא דער דרגא וואו
אים ארט נאך, אדער עכ"פ בעיקר —
דאס וואס אים פעלט אין זיינע צרכי
הגשמיים, און איז נישט מרגיש באותה
שעה אז גופו איז קנינו של הקב"ה —
איז די מ"ע בא אים אז ער זאל מתפלל
זיין אויף זיין חסרון;

ויתרה מזה — דאס איז דער פיה"מ
בתפלה, וואס פיה"מ איז אן עיקר
בתפלה — און דער פירוש איז כפשוטו,
כמפורש אין מפרשי התפלות.⁴⁵

ואפילו אין די מפרשי התפלות לויט
כוונות האריז"ל וכו' — איז מודגש על
אתר אז דאס זיינען: כוונות, רמזים,
סודות וכו'.

משא"כ לויט תורת המגיד הנ"ל אין
מרז"ל "אין עומדין להתפלל אלא מתוך
כובד ראש" קומט אויס — אז דער גאנץ
צער ענין התפלה דארף זיין בלויז "שלא
יחסר הדבר לעילא ח"ו".⁴⁶

מוז מען זאגן, אז אפילו אזא איד וואס

"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד
ראש" דלמעלה, אויף דעם חסרון אין
רישא דכל רישין?

ו. ע"ד הנגלה קען מען דאס מסביר
זיין (עכ"פ בדוחק) לויטן פסק דין פון
אלטן רבי'ן בשולחן ערוך שלו"י, אז "אין
לאדם רשות על גופו כלל", ווייל דער
גוף האדם איז נישט זיינער, נאך ער איז
קנינו של הקב"ה.⁴⁷

עפ"י קומט אויס, אז בשעת עס איז
פאראן א חסרון אין צרכי הגוף ובמילא
— אין גוף איז עס א צער כביכול פארן
(אמת'ן) בעה"ב פון גוף, הקב"ה. און
דערפאר איז קיין סתירה נישט וואס א איד
איז מתפלל אז דער אויבערשטער זאל
ממלא זיין דעם חסרון אין צרכי הגוף,
און צוזאמען דערמיט איז "כוונתו שלא
יחסר הדבר לעילא" — ווייל זיין כוונה
בתפלתו אז די צרכי הגוף זאלן נתמלא
ווערן איז (נישט בכדי ער (דער אדם) זאל
נישט זיין קיין חסר, נאך) בכדי אז אין
דעם אויבערשטנס קנינים זאל נישט זיין
קיין חסרון.

ז. אבער דער ביאור איז נישט מספיק,
ווייל

[נוסף לזה וואס פון לשון המגיד איז
משמע אז מען רעדט וועגן דעם "כובד"
און חסרון אין "רישא דכל רישין", און
נישט אין קנינו של הקב"ה]:

מ'האט שוין גערעדט כמה פעמים, אז
וויבאלד נגלה דתורה און נסתר דתורה
זיינען תורה אחת — בלשון הזהר:⁴⁸
נשמא דאורייתא און גופא דאורייתא

40) ראה לעיל הערה 46.

41) להעיר ממאמר הידוע (שו"ת ריב"ש סקנ"ז
הובא בשרש מצות התפלה להצ"צ פ"ח): אני מתפלל
לדעת זה התינוק, וי"ל שזה רק בנוגע דאליו ולא
למדותיו (עיי' ב"י ה"צ שם פ"ז).

42) אר"ת ר"פ יגש. ועיי' שמביא מזהר הקדוש
(ראה ת"ז ת"ז — כב, א) ולא כאותן דעבדין
לגרמיהו דצווחין הב הב.

47) חר"מ הל' נזקי גוף ונפש ודינינים ס"ד.

48) ראה רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"א
ה"ד. רדב"ז לרמב"ם הל' סנהדרין פ"ח ה"ז. אה"ח
קרח טז, כד.

49) ח"ג קנב, א.

וואָרום בחירה אמינית איז נאָר אין עצמות ומהות שאין⁵⁸ לו עילה וסיבה שקדמה לו ח"ו (משא"כ⁵⁹ אויסער עצמות, אפילו אין די העכסטע מדריגות פון אור, איז מצד אור⁶⁰ דאָ אַ נטי' ובמילא מעין הכרח ווי עס מאַנט די נטי' ובמילא איז נישט שייך דאָרט אמתית הבחירה חפשית, בחירה אמינית)⁶¹.

און אע"פ אַז בחירה קומט (אינגאנצן) מצד הבחור, נישט מצד דעם דבר הנבחר (דעם גוף), וויבאלד אָבער אַז די בחירה איז בחירת העצמות, ווערט דאָס, כביכול, מציאות הגוף, וואָרום וואו עס ווערט נמשך⁶² עצמותו ית' איז נישט שייך עס זאָל בלייבן אַ (תפיסת) מקום צו אַן ענין חוץ ממנו חייב⁶³.

טראַכט באותה שעה נאָר וועגן זיין אייגענעם חסרון, איז אָבער בפנימיות זיין תפלה (אויך) אויפן חסרון אין "רישא דכל רישין".

ח. איז דער ביאור בזה:

א⁵³ חילוק עיקרי צווישן דער נשמה און דעם גוף פון אַ אידן איז — די נשמה איז אַ חלק אלקה ממעל ממש⁵⁴, דער גוף איז „נדמה בחומריותו לגופי אומות העולם“⁵⁵, און דערפאר זאָגט דער אַלטער רבי⁵⁶ איז דער ענין הבחירה דוקא אין גוף, און דער טעם אויף דעם: בחירה איז שייך צו זאָגן דוקא צווישן זאָכן וועלכע זיינען גלייך איינע צו דער צווייטער (בענין המבוקש); ביי זאָכן וואָס האָבן נישט קיין צדדים שווים, קיין געמיינזאמע תכונות צווישן זיך פאַסט נישט זאָגן קיין בחירה, עס ווענדט זיך וואָס מען וויל.

דערפאר איז בחירה אמינית שייך זאָגן נאָר בנוגע דעם גוף וואָס איז „נדמה בחומריותו לגופי אוה"ע", משא"כ בנוגע להנשמה איז נישט שייך קיין בחירה.

מצד דעם גופא איז פאַראַן אַ מעלה איז דעם גוף פון אַ אידן לגבי דער נשמה, דוקא דער גוף האָט אַ שייכות כביכול צו עצמות⁵⁷; די נשמה איז (אַלס נשמה) שייך בעיקר צו בחי' אור וגילוי, משא"כ אין גוף וחומריותו פון אַ אידן וואָס בו בחר הקב"ה איז ער פאַרבונדן מיט עצמותו ית' ממש,

(58) ראה אגה"ק ס"כ (קל, סעי' ואילך).

(59) ראה לקריש חיד' ע' 1309. 1340 ואלך. ובכ"מ.

(60) שאפילו אור פשוט — ה"ז אור ולא עצם, שפע, חושך וכו'.

(61) ואע"פ שמבואר בכ"מ ענין הבחירה בנשי', דשרש האמיני דנשי' הוא בהעצמות שהם בנים למקום (ראה סה"מ תרנ"ט ע' יד ואילך. ד"ה ויה אמר המכסה תעריב (בהמשך ר"ה), תורת שלום ע' 220. ועוד) — הרי פשוט שענין הבחירה בישראל פירושו — בבני ישראל כמו שהם נשמות בגופים, אלא שב' פרטים בהבחירה: שרש ענין הבחירה כמור"ש בעצמותו, דשם אני הוא ולא אחר, דשם אין לאחר מקום כלל, הוא בנשמות שהם בנים למקום — עצם האב (ראה לקמן בפנים ס"א יב), אבל בבחי' הנשמה כפי שנעשה בחי' מציאות ובפרט כפי שירדה למטה, אין ניכר בה ענין הבחירה שבנשמותו כ"א בחי' גילויים. וגילוי ענין הבחירה הוא בהגוף שנדמה בחומריותו לגופי אוה"ע (ולהעיר מלקריש ח"ט ע' 282).

ולכן קביעת הבחירה בהגוף היא ע"י הנשמה דוקא — ראה לקריש ח"ח שם. ועצ"ע. ואכ"מ.

(62) „נמשך בשם המושאל כי בעצמות אינו שייך ענין המשכה כו', וראה ד"ה תקעו תרצ"ד (נדפס בסה"מ תישא) פ"ב.

(63) ולהעיר מלקריש ח"א ע' 5 ואילך.

(53) בהבא לקמן — ראה גם לקריש ח"ח ע' 409

בהערות 70, 71. וש"נ.

(54) תניא רפ"ב.

(55) תניא פמ"ט (ע, רע"א).

(56) שם (סט, סעי' ב ואילך).

(57) ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 11: 120;

וויבאלד אַז יעדער איד איז בן להקב"ה, און נאך מער — בחירת העצמות איז אין גוף דוקא, איז דאס וואָס אַ איד איז מרגיש דעם גלות (אויך) אין גשמיות השייך להגוף כפשוטו, איז בפנימיות איז דאָס דער ענין פון גלות השכינה,

ווייל דער ענין הגלות אין אלקות כביכול, איז נישט נאָר אין בחי' שכינה „ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימין“⁶⁷, נאָר רירט אָן דעם אב, ביז אין עצמותו ית' כביכול — בשעת עס פעלט ביי אַ אידן אין גשמיות צרכי הגוף כפשוטם, וואָס אין דעם איז בחירת העצמות, ווערט דערפון מעין ענין פון גלות, כביכול, אין (אב, ביז) עצמות⁶⁸ ומהות⁶⁹.

יא. דערמיט וועט מען אויך פאָר-שטיין וואָס מען געפינט אין ספריי⁷⁰, אַז נאָך דער גאַנצער אריכות „בכ"מ שגלו (ישראל) שכינה עמהם . . וכשהם חוזרים שכינה עמהם“ מיט די ראיות פון פסוקים, איז ער ממשיך: רבי אומר מלה"ד למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני⁷¹ הריני אצל בני כל זמן שאתה מבקשני הריני אצל בני וכה"א⁷² השוכן אתם בתוך טומאתם.

ט. עפ"י איז מובן, אַז אויך ווען אַ איד איז מתפלל און מבקש באַ דעם אוי-בערשטן אויף צרכי הגוף שלו (דחומ-ריות הגוף —) הגשמיים, איז דאָס נישט בסתירה צו תורת המגיד אַז תפלה דאַרף זיין „מתוך כובד ראש“ דשכינה, וואָס עס פעלט אין „רישא דכל רישין“, נאָר אדרבא: דוקא אין דעם וואָס עס פעלט אין גוף הגשמי פון אַ אידן, דאָס „רירט אָן“ [נישט (נאָר) אין בחי' הגילוי פון אלקות (ווי דאָס איז בשעת עס פעלט אין צרכים הרוחניים של הנשמה), נאָר] אין (אמיתית) „רישא דכל רישין“, אין עצמותו ומהותו ית' כביכול, וואָס האָט בוחר געווען אין דעם גוף הגשמי פון אַ אידן.

ובמילא ווען אַ איד איז מרגיש דעם חסרון בצרכי הגוף שלו און דאָס ברענגט אים צו מתפלל זיין להקב"ה, איז דאָס⁷³ בפנימיות ובאמיתית מצד דעם וואָס פנימיותו פילט אמיתית ענינו — בחירת העצמות וואָס איז אין גוף הגשמי דוקא.

און דערפאַר זאָגט מען יעדן אידן, אין וועלכן מעמד ומצב ער זאָל נאָר זיין, „אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש“, אַז באַ אים קען דאָס זיין ובמילא דאַרף דאָס זיין, אויך זיין כוונה גדולה⁷⁴, אַז דאָס וואָס ער בעט צרכיו (כולל אויך צרכיו) הגשמיים, איז ווייל עס פעלט כביכול אין דעם ממעל ממש — דעם עצמות שבו, כביכול.

י"ד. עדיז וועט מען אויך פאָר-שטיין דעם ענין פון „מנחם אב“⁷⁵:

מתוך כובד ראש: וי"ע תקון חצות שצ"ל קודם התפלה שהוא להתמרמר על גלות השכינה בו.

(67) תניא פמ"א (נז, ב).

(68) להעיר מקונטרס ומעין מאמר פ"ג. ושי"נ.

(69) כי גלות ממש הוא רק בבחי' היא תתאה (אגה"ת פ"ו. ובכ"מ). וראה לקו"ש ח"ט ע' 179 ואילך.

ושם ס"ע 182 בבאור פרשי (נצבים ל, ג) „הכתוב גאולה לעצמו“ שמורה על עצמות.

(70) כ"ה בספרי דפוס ראשון. ובי"ש כאן.

בקשתני. ובהגהות הגר"א לספרי, מה תבקשני.

(71) אחרי טז, טו.

(64) ראה עדיז לקו"ש ח"ט ע' 295 ואילך — ע"פ תורת הבעש"ט.

(65) להעיר מתניא ספמ"א.

(66) להעיר מסה"מ תרס"ה שם ע' קצג בהמשך הביאור בדברי המגיד אין עומדין להתפלל אלא

און דערפאר: א) איז ער מדגיש אז דאס איז „כל זמן שאתה מבקשני“, ווי-באלד אז דאס איז פארבונדן מיט עצמות איז אין דעם גיט שייך קיין חילוק ושינוי⁷¹. ב) ער ברענגט דעם פסוק (ועדו שאר הפסוקים) „השוכן אתם בתוך טומאתם“, וואס איז שייך להגוף ועניניו, גיט להנשמה⁷² ועניניו — וואס (אפילו) דברי תורה אין מקבלין טומאה⁷³.

יב. לויטן אויבנדערמאנטן ביאור אין דעם ענין פון „מנחם אב“ וועט מען אויך פארשטיין נאך א שאלה אין דעם:

נחמה בכלל איז — בעת בא אימיצן האט געטראפן א דבר בלתי רצוי, און

איז לכאורה גיט פארשטאנדיק: וואס איז רבי מוסיף אויף די רייד פון ר' נתן אז „חביבים ישראל שבכ"מ שגלו שכינה עמהם. . כשהם חוזרים שכינה עמהם“, אויך פון זיי איז דאך פארשטאנדיק אז דער אויבערשטער איז שטענדיק מיט אידן, בכל מקום.

נאך דער חילוק צווישן די צוויי מ"ד איז:

„ר' נתן אומר חביבים ישראל שבכ"מ שגלו שכינה עמהם“. ר' נתן רעדט וועגן דער נשמה פון אידן ווי זי איז פאר-בונדן מיט אן ענין בדוגמת רגש החביבות (בלשון בני אדם), גיט עצם הנפש נאך רגש וגילוי — און זעט זיך אן בגילוי, חביבים ישראל, וואס מיט דעם זיינען זיי אפגעטיילט מכל אומות העולם, און מצד זו הנשמה זאגט מען אז בכ"מ שגלו שכינה עמהם,

וויבאלד אז די נשמה מצ"ע איז א חלק אלקה ממעל ממש, בגלוי, איז מספיק דאס וואס „שכינה עמהם“ אז דער גלות זאל גיט פועל זיין אויף איר.

אויף דעם איז רבי מוסיף ווי דאס איז אויך מצד הגוף, און דעריבער ברענגט ער דעם משל „למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני אצל בני כל זמן שאתה מבקשני הריני אצל בני וכה"א השוכן אתם בתוך טומאתם“ דא רעדט מען גיט וועגן א זאך וואס איז פארבונדן מיט אן ענין פון „חביבים“ — רגש וגילוי, נאך מיט אן ענין עצמי בדוגמת השייכות פון אב ובן, וואס דאס איז פארבונדן מיט גוף, וואס אין אים איז דא בחירת העצמות⁷⁴ כנ"ל⁷⁵.

נקמת ה' בין הספרי לבמדבר (ותנחומא) שם: בבמדבר (ותנחומא) מה שנק' נקמת ה' הוא „בשביל תורה ומצוות שנתת לנו הלכך הנקמה שלך לתת נקמת ה'“, היינו מצד בחי' הגילויים, מצד היותם מקושרים בגילוי להקביה (ע"י תומ"צ), וזה שייך בעיקר להנשמה: משא"כ בספרי הוא מצד עצם ענינם של ישראל שקדמו לתורה, לא מצד התקשרות הגלוי (שע"י תומ"צ), וזה שייך בעיקר להגוף. שלכן: א) צריך כאן לשלול אשר „לא נקמת ב"ו אתם נוקמים“. ב) ממש"ן בהחיוב: אלא נקמת מי שאמר וה' העולם — שבענין „ה' העולם“ נדמה הגוף דבניי לגופי אוה"ע.

[ולהעיר שבתרש"ש שם (ע' 120) מוכח דבחירת העצמות בהגוף שייכת לזה שהתהוות יש מאין הוא בכח העצמות. ע"ש. וראה שם ע' 122. ולהעיר משה"מ תרע"ח ע' קיג ואל"ך. ואכ"מ].

74) ואף שגם בדברי ר"נ אומר „שבכ"מ כו" — אינו דומה לנדודי כי ר"נ מדגיש „כ"מ שגלו ולא בכל זמן“ כדדברי רבי (ראה ספרי דבי רב לספרי שם).

75) שהיא מעין גנים באר מים חיים (ראה ד"ה אז ישיר ישראל (לקו"ת חקת סב, ב. סה"מ תש"ב ע' 129 ואל"ך. ד"ה הנ"ל תשמ"ג). וד"ה מעין גנים (סה"מ שם ע' 133. סה"מ קונטרסים ח"א ר, א. ועוד)) שאינם מקבלים טומאה ואדרכה מטהרים את הטמא. 76) בריכות כ"ב, א.

72) ראה ד"ה וה' אמר המכסה שם. לעיל הערה

61.

73) ויש לומר שזהו גם תוכן החילוק בפירוש

מכח האב" למעלה — צווישן דעם אוי-
בערשטן מיט זיינע בנים — אידן,
כביכול:

מצד דעם וואָס אין בני ישראל דאָ
למטה איז פאַראַן דער כח העצמות,
ווערט אין זיי נתגלה עצמיות האב וואָס
ווערט ניט נתגלה בעולמות למעלה,
אפילו אין די בחינות הכי עליונות אין
אלקות.

ובמילא אין בני למטה איז דער —
יפה כח הבן, דער כח העצם ממש, אויף
„מנחם" זיין כביכול אבינו שבשמים⁸⁰,

ועד ווי מען געפינט נגלה דתורה
ובגלוי אָ דער אויבערשטער זאָגט⁸¹
„נצחוני בני נצחוני"⁸².

יג. וויבאלד אָ דער גאַנצער חודש
ווערט אָנגערופן „מנחם אב", איז פאַר-
שטאַנדיק אָ דער ענין הנחמה הויבט
זיך אָ (ניט נאָר פון לאַחרי תשעה באב,
ווען עס הויבט זיך אָ דער זמן פון
„שבעה דנחמתא", נאָר) שוין פון התחלת
החודש.

וואָרום דער ענין הנחמה אויף דעם
גלות ווערט אויפגעטאָן דורך די הנהגות
פון אידן, וועלכע זיינען היפך חטאינו —
סיבה היחידה פון גלינו,

ובפרט משנכנס אב, די הנהגות בקשר
צו חורבן בית אלקינו, וואָס מיט דעם

ממלא זיין דעם חסרון קען ער ניט, איז
א צווייטער וואָס געפינט זיך ניט אין
דעם זעלבן צושטאַנד, געפינט ער עכ"פ
א טרייסט (צי בדברים צי במעשה) פאַר
דעם געטראָפּענעם.

בנדו"ד אָבער, ווי אזוי זיינען אידן
ביכולת צו מנחם זיין דעם אוי-
בערשטן⁷⁷ בשעת זיי אליין געפינען זיך
אין גלות. ואדרבה: דער עיקר ענין
הגלות איז דאָך באַ אידן, און דער גלות
פאַר הקב"ה איז נאָר א תוצאה דערפון
וואָס ער געפינט זיך „עמהם", מיט אידן?

איז דער ביאור בזה:

בנוגע צו אב ובן זאָגן חז"ל⁷⁸, „יפה כח
הבן מכח האב". איז ידוע אָ אין דעם
זיינען מודגש ביידע קצוות: דער כח
הבן איז „יפה" פון דעם „אב", ולאידך,
איז דאָס גופא (דער „יפה") קומט „מכח
האב" — פון דעם אב. וואָרום אַלץ וואָס
דער בן האָט קומט פון דעם אב: נאָר
וויבאלד דער בן נעמט זיך פון עצמיות
של האב, דעריבער קען זיין „יפה כח
הבן" פונעם אב — פון די כחות הגלויים
שלו⁷⁹.

קומט אויס, אָ דער קשר עצמי וואָס
איז דאָ צווישן (עצם) האב ובן איז ניכר
אין דעם וואָס דער כח הבן איז יפה מכח
האב.

יעדער ענין למטה — ווערט נשתלשל
פון למעלה, ועד⁸⁰ בענין זה: דער ענין
אָ „יפה כח הבן מכח האב" למטה ווערט
נשתלשל פון דעם וואָס „יפה כח הבן

(80) ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה המשך תעריב
ח"ב ע' אקבג ואילך. ועוד) בענין התענוג מ"מה
שנתקבלה העבודה והביטול בנבראים (והיינו בנשי)
בטוב ביתרון גדול גם על תחלת המחשבה כו',
„ויכול להיות . . בדרך הצלחה. וראה לקריש חייט
ע' 384 ואילך.

(81) ב"מ נט, ב.

(82) וראה בארוכה שליה שער הגדול (כט, ב
ואילך) בהענין „דעבודה צורך גבוה".

(77) להעיר ממש בטעמי המנהגים (שבערה
23) שהקב"ה מנחם את עצמו כבי.
(78) שבועות מח, סע"א. וש"נ.
(79) ראה המשך שמה תשמח תרנ"ז ע' 93 (סה"מ
תרנ"ז. ע' רסט) ואילך. אגרות קודש אדמו"ר
מהור"צ ח"ד ע' תה. ובכ"מ.

בכלל קאכן זיך נאך מער אין לימוד התורה המשמחת לב, וביחוד אין דעם לימוד פון הלכות בית הבחירה — וועגן בית המקדש, צורתו ומובאיו כו', וואס דורך דעם לימוד אין עניני צורת הבית איז „בנין ביתי“ ניט בטל, און „אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין“⁸⁷ בבנין הבית⁸⁸,

וואס מיט די אלע ענינים, מעשינו ועבודתנו, איז מען מנחם כביכול אבינו שבשמים, וינחם הוי' (חרטה⁸⁹ כביכול), דער אויבערשטער גייט ארויסנעמען אידן פון גלות און בויען דעם בית המקדש השלישי, מקדש אדני כוננו ידיך⁹⁰ —

במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ מטו"מ תשמ"ב,

ש"פ אמור תשל"ז)

איז מען „מנחם“ (די עניני) אב, מחליש דעם חורבן ומקרב דעם בנין.

און דעריבער קומען צו דינים וכו', ובכלל דארף מען זיך משתדל זיין אין די טעג צו מוסיף זיין וואס מער אין תומצ ועבודת ה',

ובפרט — סיי אין די דינים והנהגות שמועטין כו' בימים אלו, און סיי לאידך, וואס מ'איז מוסיף אין תורה וואס „פקודי ה' ישרים משמחי לב“⁸³,

ובפרט — ע"פ המנהג⁸⁴ בכ"מ — מאכן אין די טעג א סיום מסכת, וואס דאן ווערט דער טאג א „יומא“⁸⁵ טבא לרבנן⁸⁶,

83) ראה טושיע ארץ הל' ח"ב (ר"ס תקנ"ד).

84) להעיר ממנהג אדני' שנתפרסם — לעשות סיומים' בט' ימים שבין ר"ח לט' באב, אף שלא הי' טועד אח"כ בבשר ויין (ס' המנהגים — מנהגי חב"ד — מנהגי בין המצרים).

85) שבת קיה, טע"ב ואילך. רמ"א ירד סרמ"ו סכ"ו. וראה באר היטב שם. ועד שאוכלין בשר ושותים יין בסעודה זו גם בימים אלו (ראה רמ"א ארץ סתקניא ס"י).

86) ראה שער יששכר (להר"צ כו' רח"א ממונקאטש) מאמרי חודש תמוז אב אות ח: מה שנהגים מהצדיקים ז"ע משורש תלמידי הבעש"ט ז"ע לעשות בימי אב סיום מסכת ולאכול בשר כו'.

87) לשון הווה, ובאופן דעסק — לא סתם עשי'.

88) תנחומא צו יד. וראה באריכות לקרש ח"ח

ע' 412 ואילך ובהנסמן שם.

89) ראה פרש"י בראשית ו. ו.

90) בשלח טו, יז. ראה זח"ג רכא, א.

מסעי

סוף פ' פקודי) טייטשט רש"י "מקום חנייתו אף הוא קרוי מסע וכן . . אלה מסעי . . לפי שממקום החני' חזרו ונסעו לכך נקראו כולן מסעות". דאס הייסט, אז "מסעי" איז כולל ביידע — סיי דעם "ויסעו" און סיי דעם "ויחנו".

אבער הא גופא דארף האבן א ביאור: "מקום חנייתו" ווערט אנגערופן "מסע" . . לפי שממקום החני' חזרו ונסעו — לכאורה איז, אדרבה: דער "ויחנו" איז דאך דער צוועק, גמר און אפשוש פון דעם (פריערדיקן) — "ויסעו", (כוונת ותכלית הנסיעה איז אנצוקומען צו "מקום החני'") — דארף דער "ויסעו" נכלל ווערן אינעם "ויחנו" — און נישט פארקערט?

אויך: אפילו אויב, "מסע" איז אין זיך כולל אויך די חני' בין מסע למסע — איז אבער נישט גלאטטיק בנדויד: וויבאלד אז דא איז דער עיקר הדגשה אויף די חניות², כנ"ל, דארף מען נישט נוצן דעם ווארט "מסעי" וואס מיינט בעיקר דעם "ויסעו" (ס'איז נאך וואס "מקום חנייתו" אף הוא קרוי מסע").

ב. מען קען ענטפערן:

דער מכוון פון "ויסעו גו' ויחנו גו'" איז געווען צו אריינקומען אין ארץ ישראל. דער תכלית איז נישט געווען די חניות, נאך דער ווייטערדיקער מסע וואס דערנענטערט צו א"י.

ומהאי טעמא ווערן אויך די חניות אנגערופן "מסע", ווייל די חניות זיינען נישט געווען קיין תכלית פאר זיך, נאך

א. אויף דעם וואס דער פסוק זאגט "אלה מסעי בני ישראל" און איז דער- נאך מפרט די אלע ערטער — פרעגט מען:

וויבאלד מען רעכנט די ערטער וואו מען האט זיך אפגעשטעלט במשך דער לאנגער נסיעה, איז מען דאך נישט אויסן צו דערמאנען די חלקי הנסיעה צווישן די חניות, נאך די ערטער וואו מען האט חונה געווען, אפגעשטעלט די נסיעה:

האט דאך געדארפט דא שטיין (נישט "אלה מסעי בני"י, נאך) "אלה חניות בני"י" — דאס זיינען די ערטער וואו אידן האבן זיך אפגעשטעלט און גערוט²?

נאך מער: דעם רוב ועיקר הזמן פון די ארבעים שנה וואס אידן זיינען געווען אין מדבר, זיינען זיי געווען (נישט בנסי- עה ממקום למקום, נאך) במצב של חני' במקומות החני' — האט דאך דער פסוק געדארפט מדגיש זיין (ביים דער- ציילן ווי אידן זיינען אדורך דעם מדבר) די חניות.

לכאורה איז עס פארענטפערט לויט א רש"י פריער: אויף "בכל מסעיהם" (אין

(1) אלשיך כאן. וראה גם כלי יקר ואור החיים כאן.

(2) לפי הראשון ברש"י (ריש פרשתנו), להודיע חסדיו של מקום . . לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים בו, י"ל שעיקר ההדגשה כאן היא בענין המסעות (כתירוצ הכלי יקר): אבל לפי הב' ברש"י (מתחומא פרשתנו ג) — וכן לפי המדרש (תנחומא שם), על שקבלו את ישראל עתיד הקב"ה ליתן שכרם, פי הרמב"ם (מרג ח"ג פ"ג) שהובא ברמב"ן כאן, ועוד — ה"י ראוי למנות החניות" (ל' האוה"ח כאן).

(3) ולפי הראשון (ברש"י כאן להודיע זה נכתבו המסעות הללו. וראה רש"י דברים א, מו).

(4) אע"פ שיש בה קביעות (עירובין נה, ב. וראה לקריש ח"ו ע' 235 ואילך).